

Un museu dins d'un museu. La col·lecció tèxtil del Museu Episcopal de Vic

per JUDIT VERDAGUER I SERRAT,
conservadora del Museu Episcopal de Vic (MEV)

La dignitat d'unes robes que han estat consagrades a Déu, que han estat objecte de la benedicció (...), que han pres part en la celebració del mes agust misteri, haurien de ser prou perquè no se'n fes un baix comerç, que porta sovint a mans indignes i a usos ben poc lloables a tals robes i ornamentals. Si aquelles i aquests anessin a parar als museus on poguessin servir d'ensenyança i curosament guardades, podríem excusar un tant mal; però el fet és que sovint arriben a veure's convertides en elements decoratius de salons i tallers, quan no són desfetes i relegades a tapissar cadires o convertides en coixins als quals posen els peus tota mena de persones. Qui no ha vist uns manipulats servint d'abraçadores de cortinatges?¹

1 GUDIOL I CUNILL, J., «La Indumentària Litúrgica», *Anuari dels amics de l'art litúrgic*, Cercle Artístic de Sant Lluc. Barcelona, 1925, p. 155.

2 Mossèn J. Gudiol fou conservador del Museu Episcopal de Vic des de l'any 1898 fins el 1931.

3 Joaquim Folch i Torres utilitza el terme “antiquaris d'espardenya” a *Destino* 2/XI/ 1957, fent referència a persones que exercien la picaresca i el mercadeig sense escrúpols de tota mena d'objectes, òbviament no tenen res a veure amb els importants antiquaris del nostre país.

4 GUDIOL I CUNILL, J., *La indumentària litúrgica*. Vic, 1918a, p. 22.

5 Sant Bernat Calbó fou nomenat bisbe de Vic l'any 1223 i està enterrat a la catedral de Vic.

6 GUDIOL I CUNILL, J., «Lo sepulcre de Sant Bernat Calbó, bisbe de Vic», *Memòries del Primer Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*. Barcelona, II, 1913.

L'any 1925 mossèn Josep Gudiol² expressava d'aquesta manera, el seu malestar per l'innoble destí d'alguns teixits i induments que havien estat sagrats. El comerç que feia temps practicaven els “antiquaris d'espardenya”³ com els anomenava Joaquim Folch i Torres, va fomentar, sens dubte, la cruel fragmentació i la imparable dispersió de molts exemplars tèxtils catalans, esborrant per sempre la seva història i la seva procedència originals.

La custòdia dels ornamentals litúrgics, de la jerarquia eclesiàstica, va estar sempre en mans del propi estament religiós que els considerava objectes sagrats que s'havien de conservar, protegir i respectar. Va ser costum, durant segles, que quan els canonges accedien al càrrec, proveïssin d'una capa pluvial a la catedral, essent aquesta transferida *post mortem* a la seu catedralícia que n'havia de tenir cura.⁴ Aquesta tradició va propiciar que els *vestis sacra* es preservessin durant segles. Tanmateix, res va impedir que un cop iniciat el mercadeig del tèxtil històric, les vestimentes senceres o trossejades es comencessin a vendre o intercanviar de forma imparable.

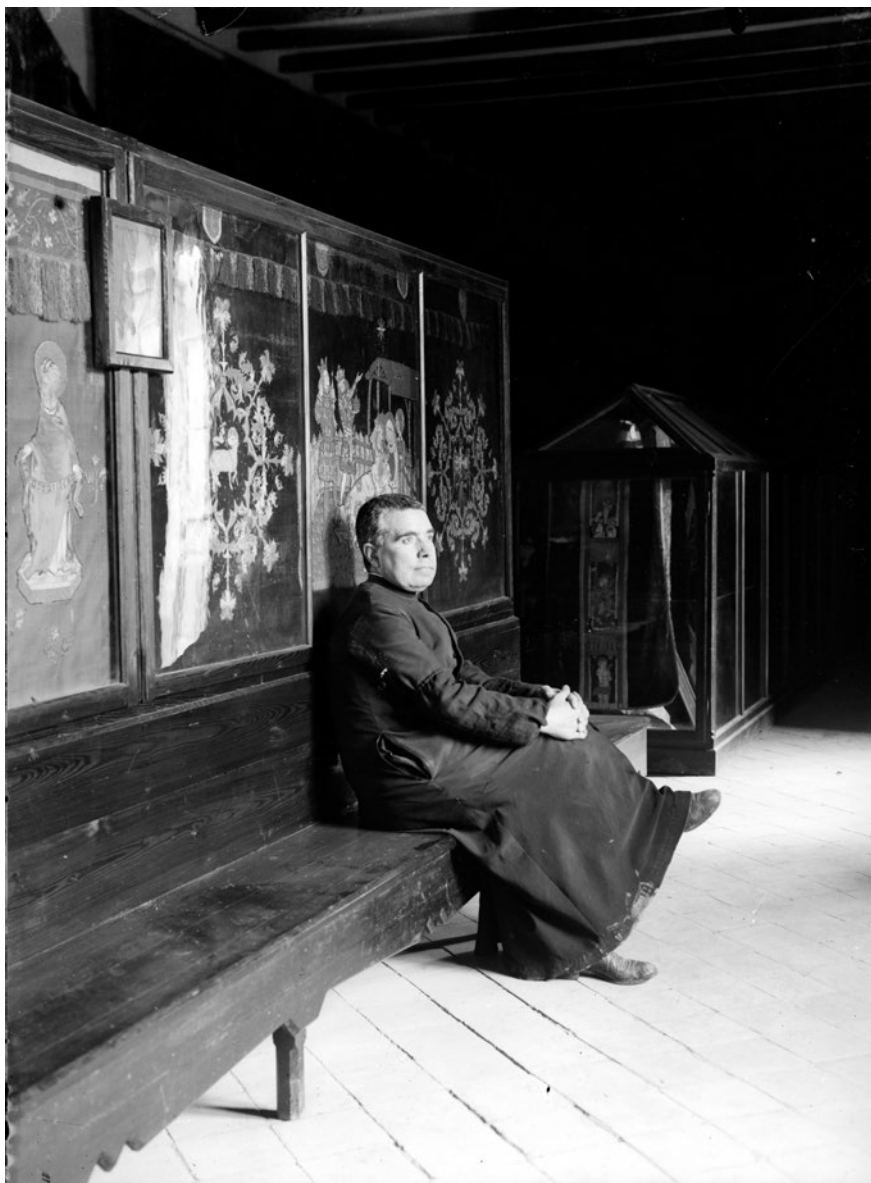
Certs episodis del passat, com el desafortunat trossejament i repartiment que l'any 1888 es féu dels induments pontificals que revestien el cos de Sant Bernat Calbó⁵, en són un exemple. Alguns dels fragments del tern es van repartir com a relíquies⁶ i d'altres, van anar a parar a mans d'àvids col·leccionistes que els van vendre a particulars o a diversos museus d'arreu del món, on encara avui conserven.⁷

7 Actualment se'n conserven al Museu Episcopal de Vic, al Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa, al DHUB-Museu Tèxtil i d'In-

dumentaria de Barcelona, a l'Abegg-Stiftung de Riggisberg a Suïssa, al Musée des Arts Décoratifs de París, al Kunstgewerbemuseum de Ber-

lín, al Cleveland Museum of Art i a l'Smithsonian Cooper-Hewitt National Design Museum i al Metropolitan Museum of Art, ambdós a Nova York.

Mossèn Josep Gudiol assegut davant del *Frontal d'altar de l'Epifania*. Museu Episcopal de Vic, entre 1905 i 1910.

8 El Victoria and Albert Museum fou fundat a Londres l'any 1852.

9 El Musée des Tissus de Lió fou fundat l'any 1890.

La disgregació d'aquest emblemàtic conjunt pontifical no fou pas un fet aïllat i es va repetir en d'altres conjunts litúrgics antics, en un període històric en el qual el reconeixement i l'estudi del teixit a Catalunya encara es trobava en una fase embrionària. De fet la consideració artística del teixit històric es va iniciar mercès els successius estudis especialitzats i la seva preservació va venir de la mà de col·leccionistes, antiquaris i erudits de l'època, que tenien estima pel patrimoni tèxtil i que van crear col·leccions particulars o públiques de gran valor artístic.

Un gran impuls en la revalorització del tèxtil, va arribar a través de l'experiència dels primers museus europeus amb col·leccions d'aquest tipus, entre els quals es trobaven el Victoria and Albert Museum de Londres⁸ o el Musée Historique des Tissus de Lió,⁹ ambdós museus disposaven de fons tèxtils importants i això va estimular la concepció i la creació de les primeres col·leccions de teixit catalanes. D'aquesta manera es va donar la vàlua necessària a un gènere, que fins aleshores havia estat poc apreciat, atorgant-li poc a poc l'estatus artístic que es mereixia.

Ornaments pontificals originals de sant Bernat Calbó i d'altres induments amb les que van revestir les restes del sant en èpoques posteriors, exposats al MEV.

L'origen de la col·lecció

A Catalunya, el colleccionisme de teixit històric es va iniciar a finals del segle XIX, però no va arrelar amb força fins ben entrat el segle XX. El seu ressorgiment està relacionat amb l'interès per recuperar el *savoir faire* de les arts i dels oficis antics, una fascinació nascuda dins les tendències artístiques de l'Art Nouveau o Modernisme català. Una nova burgesia catalana enriquida per la indústria tèxtil emergent, va desenvolupar ben aviat una gran afició pel colleccionisme privat de teixit històric, una inclinació que va sorgir segurament com a un contrapunt nostàlgic davant l'imparable procés d'industrialització del moment.

Sovint, molts dels mecenes artístics eren empresaris industrials que van reunir veritables col·leccions de teixit, que més tard, van llegar o vendre als museus nacionals i internacionals. D'altres, eren artistes modernistes que van desenvolupar una gran sensibilitat per crear, però també per col·leccionar tot allò que tingués relació amb les arts i els oficis del passat. D'entre ells, el Museu Episcopal de Vic conserva teixits procedents de la col·leccions de Josep Pascó, d'Oleguer Junyent i de Gaspar Homar. D'entre aquestes, la més remarcable per la quantitat i qualitat dels seus exemplars és la procedent de la col·lecció Homar que fou adquirida, a través d'un antiquari, pel Museu de Vic l'any 1934.

No obstant això, els orígens de la col·lecció tèxtil del Museu Episcopal de Vic és molt més antiga. Ens hem de remetre a l'Exposició Arqueològica-Artística celebrada l'any 1868 a la ciutat de Vic. La mostra fou organitzada a iniciativa d'un grup d'aficionats a l'art i a l'arqueologia, membres del Círcol Literari de Vic, que aconseguiren reunir un nombrós conjunt d'objectes artístics aplegats d'esglésies, convents i cases particulars de la comarca. Entre la diversitat d'obres exposades hi havia una excel·lent representació de tapissos i també d'ornaments religiosos, cedits majoritàriament per la Catedral de Vic. L'interès que va suscitar l'exposició vigatana de l'any 1868, va sensibilitzar l'opinió pública sobre la

Instal·lació d'indumentària litúrgica a l'antic edifici del Museu Episcopal de Vic, any 1934.

10 Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa. *Exposición Universal de Barcelona. Álbum de la sección de Ropas y Bordados*. Barcelona, 1888.

11 Josep Morgades fou bisbe de Vic de l'any 1882 al 1889.

12 Circular de Josep Morgades, bisbe de Vic, publicada al *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vic*, 15/07/1889. [Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic].

rellevància del patrimoni artístic català i va animar als organitzadors a crear el Museu Arqueològic del Círcol Literari, amb caràcter permanent, compost per objectes dipositats pels mateixos membres a més d'exemplars provinents de les excavacions arqueològiques de la zona. Poc després, aquesta col·lecció es va dissoldre i fou integrada al llavors recent creat Museu Episcopal de Vic.

És en aquest mateix context d'efervescència cultural, que el Bisbat de Vic va decidir participar a l'Exposició Universal de Barcelona de l'any 1888, presentant un bon nombre d'objectes artístics de la seva diòcesi, dels quals en van destacar tant les pintures sobre taula romàniques com les obres tèxtils, de gran qualitat artística, com el conegut Drap de les Bruixes i els pal·lis de l'Anunciació, dels Evangelistes, de la Epifania i de la Pietat, tots procedents del monestir de Sant Joan de les Abadesses.¹⁰

L'èxit de la participació vigatana, que fou premiada amb tres medalles d'or, una d'elles atorgada pels magnífics teixits i brodats, va engrescar al Bisbe de Vic, Josep Morgades,¹¹ a crear el Museu Arqueològic-Artístic Episcopal de Vic -avui Museu Episcopal de Vic-, i també el va estimular, sens dubte, a llançar una crida a tots els rectors de la seva diòcesi, instant-los a conservar els tresors artístics de les seves parròquies. El bisbe Morgades els va recordar que tenien la obligació de tenir cura de tot el que restés d'antic a les seves esglésies i els va convidar a ingressar les obres d'art al Museu de Vic com a garantia de salvaguarda del ric patrimoni religiós.¹²

L'any 1891 el Museu Episcopal de Vic va obrir per primera vegada les seves portes amb un important fons antic de teixit i indumentària litúrgica, que en bona part procedia de l'aixovar litúrgic de bisbes i canonges de la Catedral de Vic, del monestir de Sant Joan de les Abadesses i d'esglésies de la comarca. La tenacitat dels primers conservadors del museu vigatà per aconseguir engrossir

13 Josep Gudiol i Cunill va publicar diferents estudis sobre teixits, els més coneguts són a *Nocions d'Arqueologia Sagrada Catalana*. Vic, 1931-1933 (edició revisada de la primera de 1902); *La indumentària litúrgica*. Vic, 1918; «Per la història de la tapisseria a Catalunya», *La Veu de Catalunya*, 1918.

i completar aquesta antiga col·lecció els portà, amb els anys, a adquirir a antiquaris i a col·leccionistes particulars una quantitat important de teixits antics d'estil i època diversa, que van contribuir a configurar l'actual col·lecció de teixits del museu de Vic.

Precisament fou mossèn Josep Gudiol qui va impulsar aquesta lloable iniciativa, doncs va saber fomentar amb ímpetu la recuperació i la investigació dels tresors tèxtils oblidats en catedrals i esglésies del país,¹³ i es va dedicar amb perseverança, durant la seva trajectòria de conservador i investigador, a fomentar el coneixement i l'estudi del fons tèxtil del museu vigatà.

La col·lecció actual

Avui, el **Museu Episcopal de Vic** disposa d'uns 2000 teixits que integren una col·lecció tèxtil d'una gran identitat i que és reconeguda internacionalment per la varietat i notorietat dels seus exemplars. La col·lecció de teixit i indumentària és en sí mateixa, un museu dins d'un museu, per això, i per garantir-ne la bona conservació, es va crear un espai expositiu amb una estètica pròpia, diferent de la resta de sales del museu. Aquesta, està composta per una banda, d'una excel·lent representació de teixits històrics de gran qualitat artística i per l'altra d'una excepcional col·lecció d'indumentària litúrgica que il·lustra, a la perfecció, la història d'aquests tipus d'ornaments religiosos.

Dibuix de Federico Correa del projecte de la sala de teixit i indumentària. Federico Correa i Alfonso Milà van ser els arquitectes del nou edifici del MEV, inaugurat l'any 2002.

▲ Actual sala de teixit i indumentària litúrgica del Museu Episcopal de Vic, any 2005.

► Vitrina dels teixits coptes muntats damunt de suports de conservació.

Drap de les Bruixes, Al Àndalus, primera meitat s. XII. Provenint del monestir de Sant Joan de les Abadesses MEV 557.

14 Una part d'aquest article fou publicat en francès l'any 2010: Verdaguer Serrat, Judit. "Fastes de la Couronne d'Aragon" *Dialogue entre les broderies et les tissus du Musée des Tissus de Lyon et du Musée Épiscopal de Vic*. Ed. Musée des Tissus Lyon et MEV. Lyon-Vic, 2010. pp. 16-19. Aquest catàleg es va editar en motiu de l'exposició realitzada a Lió l'any 2010, que fou coorganitzada i coproduïda entre el Musée des Tissus de Lyon i el Museu Episcopal de Vic.

Els teixits del museu vigatà abracen una llarga cronologia que va des del segle iv fins al xx, iniciant-se amb els exemplars coptes i bizantins i els teixits hispanoàrabs dels que en destaca l'antependi "El Drap de les Bruixes" un *unicum* en la seva tipologia. Aquest primer conjunt, és seguit per una sèrie de velluts i sedes de manufactura italiana i espanyola dels segles xiv al xvii, decorats amb rics brodat pintats a l'agulla. El tern de l'abat Vilalba o el fastuosos frontals procedents del monestir de Sant Joan de les Abadesses en són els exemples més remarcables. De la tècnica del brodat en *opus anglicanum*, a Vic se'n conserva un indument de gran format, la capa del segle xiv del bisbe Bellera, un excepcional brodat fet en fil plata daurada i sedes de colors. Els segles posteriors són representats pels grans tapissos flamencs, els teixits per entapissar d'amplis motius vegetals, els extravagants *bizarres* o els exquisits teixits d'imitació a punta, sense comptar amb les indies o els primers teixits estampats al bac que clausuren el segle xviii. La col·lecció de teixit del museu de Vic acaba amb alguns models d'indumentària litúrgica del segles xix i xx realitzats amb un disseny innovador¹⁴. ●